

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

«Затверджую»
Заступник Голови приймальної комісії,
в. о. ректора Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна

_____ Олександр ГОЛОВКО
«__» _____ 2024 р.

ПРОГРАМА
**фахового вступного випробування з філософії для здобуття ступеня
доктора філософії з філософії за третім (освітньо-науковим) рівнем вищої освіти
за спеціальністю 033 - філософія**

Харків - 2024

ДОКУМЕНТ СЕД АСКОД
Сертифікат 7AFDA007001
Підписувач ГОЛОВКО ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ
Дійсний з 01.09.2022 13:31:33 по 31.08.2024 23:59:59

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

0401-90 від 18.04.2024

Розділ 1. Історія філософії.

1.1. Антична філософія.

Концепції походження філософії. Духовні, економічні, соціальні та політичні передумови виникнення філософії. Історичні типи філософії.

Давньогрецьке першоджерело європейської цивілізації. Виникнення і початковий період розвитку античної філософії. Антична філософія: загальна характеристика. Давньогрецька натурфілософія: проблеми та етапи еволюції. Антропологічний поворот у давньогрецькій філософії. Предмет філософії за Сократом. Вчення Платона про ейдоси. Платонівська теорія держави. Основні проблеми „Метафізики”. Етика Арістотеля та вчення про державу. Філософія пізньої античності: епікуреїзм, скептицизм, стоїцизм, неоплатонізм.

1.2. Філософія Середньовіччя та Відродження.

Особливості філософії середніх віків. Антропоцентризм філософії епохи Відродження. Моральний універсалізм гуманістичної філософії Відродження. Реабілітація тілесності в християнському епікуреїзмі. Флорентійський неоплатонізм. Філософія Миколая Кузанського. Містико-філософська антропологія Піко делла Мірандоли. Практична філософія Ренесансу. Історико-політичний реалізм Ніколо Макіавеллі. Моделювання соціального ідеалу в утопіях XVI століття. Філософське підґрунтя руху Реформації. Гносеологічний скептицизм Мішеля Монтеня. Натурфілософія, природознавство та окультизм XVI ст. Дослідне знання та філософія природи. Натуралістичні підвалини «окультної філософії». Філософія Джордано Бруно.

1.3. Філософія Нового Часу та Німецька класична філософія.

Головні риси філософії Нового часу. Відкриття суб'єкта: філософія Р. Декарта. Філософія Просвітництва. Просвітництво в Україні. Німецька класична філософія: загальна характеристика. Основні задачі критичної філософії І. Канта. Практична філософія І. Канта. Філософська система Гегеля.

1.4. Некласична, сучасна філософія.

Класична та неklasична парадигми європейської філософської думки. Філософська концепція А. Шопенгауера. Становлення «ірраціоналізму» в філософії Модерну. С. К'єркегор: екзистенція та Бог. Філософія марксизму: основні ідеї та принципи. Ф. Ніцше: «несвоєчасна» переоцінка всіх цінностей сучасності. Філософія позитивізму та її еволюція. Прагматизм і неопрагматизм. Феноменологія. Виникнення і розвиток трансцендентальної феноменології. Програма розбудови феноменологічної філософії у праці Е. Гусерля „Філософія як строга наука”. Феноменологія як методологія наукового, передусім гуманітарного, пізнання. Епохе і феноменологічна редуція. Іntenційність – засаднича характеристика свідомості. Феноменологія тілесності. Філософська герменевтика. Багатоманіття герменевтичних практик та перспективи сучасного герменевтичного аналізу. Екзистенціальна філософія і екзистенціалізм. Екзистенціалізм М. Гайдеггера. Екзистенціальна аналітика «ось-буття» (Dasein). Екзистенціалізм Ж.-П. Сартра. Екзистенціалізм К. Ясперса. Екзистенціалізм А. Камю. Сутність абсурду. Екзистенціальна філософія Росії і України. З. Фройд: психоаналітична сублимація лібідо. Структуралізм. Філософські стратегії структуралізму. Базові принципи структуралістської методології гуманітарних наук. Філософські дискурси пост-структуралізму. Епістемологічний структуралізм та пост-структуралізм М. Фуко. Ж. Дельоз: символічність та серійність структури. Пост-структуралізм Ж. Дерріда: differance. Філософія мови. Філософські ідеї постмодернізму. Еволюція філософської думки у XX-XXI ст. Плюралізм течій сучасної філософської думки.

1.5. Історія української філософії.

Особливості виникнення і характерні риси української філософії. Філософська думка у культурі Київської Русі». Становлення професійної філософії в Україні. Філософія Києво-Могилянської Академії. Філософія Г.С. Сковороди. Філософія на Україні кінця XVIII—першої чверті XIX ст.

Підручники та навчальні посібники:

1. Александрова О.В. Філософія Середніх віків та доби Відродження. – К., 2002.
2. Горський В.С. Історія української філософії. Курс лекцій. – К., 1996.
3. Гусев В. І. Західна філософія нового часу XVII-XVIII ст. – К., 2000.
4. Історія філософії: Підручник для вищої школи. – 2-е вид., перероб. і доп. / Кремень В.Г. та ін. – Харків, 2003.
5. Кондзьолка В. В. Історія середньовічної філософії: Навч. посіб. для студ. ВУЗів. – Львів, 2001. 320 с.
6. Кривуля О. М. Філософія: Навчальний посібник. – Харків, 2010. 592 с.
7. Рассел Б. Історія західної філософії. К., 1995.
8. Рьод В. Шлях філософії: XIX–XX ст. К: Дух і Літера, 2010. – 368 с.
9. Чижевський Д. Нариси історії філософії на Україні. – К., 1993.

Джерела і додаткова література

1. Адо П. Що таке антична філософія?. – К. 2014.
2. Арістотель. Нікомахова етика. - К., 2002.
3. Вальденфельс Б. Вступ до феноменології. – К., 2002.
4. Гадамер Г.-Г. Істина і метод. – Том 1: Герменевтика I: Основи філософської герменевтики. К., 2000.
5. Габермас Ю. Філософський дискурс модерну. – К., 2000.
6. Гайдеггер М. Буття в околі речей // Возняк Т. Тексти та переклади. Х., 1998. С. 332-345.
7. Гегель, Г. В. Ф. Феноменологія духу / З нім. пер. П. Тарашук; наук ред. пер. Ю. Кушаков. К, 2004. 548 с.
8. Гоббс Т. Левіафан. - К., 2000.
9. Гуссерль Е. Криза європейських наук и трансцендентальна феноменологія // Філософська думка. 2002. № 3. С. 134-149.
10. Гуссерль Е. Ідеї чистої феноменології і феноменологічної філософії: Книга перша. Загальний вступ до чистої феноменології ; пер. з нім. і коментарі В.Кебуладзе. Харків: Фоліо, 2020.
11. Дерріда Ж. Позиції. Бесіди з Анрі Райсом, Юлією Крістевою, Жаном Луї Удбіном, Гі Скарпетта. К., 1994.
12. Історія філософії: від структуралізму до постмодернізму. Підручник. К., 2004. 214 с.
13. Кант І. Критика чистого розуму. К., 2000. 500 с.
14. Кебуладзе В.І. Феноменологія. Навчальний посібник. К., 2005.
15. Ніцше Ф. По той бік добра і зла (Прелюдія до філософії майбутнього). Генеалогія моралі. Львів, 2002. 320 с.
16. Ніцше Ф. Повне зібрання творів у 15 т. Т. 1. (Народження трагедії. Невчасні міркування I - IV. Твори спадку 1870-1873.) Львів, 2004.
17. Ніцше Ф. Повне зібрання творів. Том 4. Так мовив Заратустра. Львів, 2010.
18. Платон. Держава. К., 2001. – 356 с.
19. Платон. Діалоги. К., 2001. – 394 с.
20. Руссо Ж-Ж. Про суспільну угоду, або про принципи політичного права. «Port-Royal», 2001.
21. Святий Августин. Сповідь. К., 1996. 320с.
22. Сковорода Г. Твори. У 2-х т. К., 1994.
23. Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями. Хрестоматія. К., 1996.
24. Рікер П. Про інтерпретацію // Після філософії: кінець чи трансформація? / упоряд. К. Байнес. – К., 2000. С. 312–333.
25. Тома Аквінський. Компендіум теології. К., 2011.
26. Фуко М. Археологія знання. К., 2003.

Розділ 2. Соціальна філософія та філософія історії.

26.1. Концепції розуміння суспільства.

Спрямованість у розвитку суспільства: концепції “золотого віку” і суспільного прогресу. Концепції локальних культур і цивілізацій (О. Шпенглер, А. Тойнбі). Матеріалістичне розуміння історії (К. Маркс). Теорія суспільної раціоналізації М. Вебера. Соціальна філософія Франкфуртської школи. Технологічний детермінізм про критерії та ступені розвитку суспільства (Е. Тоффлер, Д. Белл). Соціальні утопії та соціальна реальність. «Органі(зм)ічні» теорії суспільства. Сітьові соціальні структури та переосмислення ідеї суспільства.

26.2. Соціальна структура і розвиток суспільства.

Архаїчне (традиційне) суспільство: те, яке привласнює і те, яке виробляє. Соціальна структура класичного суспільства. Соціальна структура суспільства Середньовіччя. Соціальна структура модерну та його основні етапи. Сучасне розвинуте суспільство: постіндустріальний підхід. Сучасне розвинуте суспільство: інформаційний підхід. Інформація і комунікація. Сучасне розвинуте суспільство: постмодерний підхід. Постмодерн як «радикальний плюралізм»: «смерті» суб'єкту, людини, історії і т. ін.. Концепція «іншого» («другого») модерну. «Інший» модерн як рефлексивний модерн. Глобалізація: дефініції, виміри, загрози і ризики.

26.3. Філософія історії.

Сутність і філософський смисл поняття «світова історія». Класичні та модерні філософсько-історичні концепції. Проблема сенсу історії. Історизм та історицизм. Концепції «кінця історії» і прогресу в умовах постсучасності.

Підручники та навчальні посібники:

1. Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія. - Київ, 1996.
2. Єрмоленко А. М. Комунікативна практична філософія: Підручник. К., 1999.
3. Сучасна зарубіжна соціальна філософія: Хрестоматія. – К., 1996.
4. Таран В.О., Зотов В.М., Резанова Н.О. Соціальна філософія: Навчальний посібник. – К., 2009.
5. Ящук Т.І. Філософія історії: Курс лекцій. Навчальний посібник. – Київ, 2004.

Джерела і додаткова література

1. Бауман З. Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства / Пер. з англ. – К., 2008.
2. Ведров О.І. Науки про суспільство і соціальний прогрес. – К., 2014..
3. Кастельс М. Інтернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства / Пер. з англ. – К., 2007.
4. Колінгвуд Р. Дж. Ідея історії / Пер. з англ. – К., 1996.
5. Кримський С. Межа тисячоліть – зміна вимірів історії // Вісник НАН України. 1999. № 7. С. 3-12.
6. Мак-Люен М. Галактика Гутенберга: становлення людини друкованої книги / пер. з англ. А. А. Галушки, В. І. Постнікова. К., 2015. 388 с.
7. Маркузе Г. Структура інстинктів і суспільство: філософське дослідження вчення Зигмунда Фрейда / пер. О. Юдін. Київ: Ніка-Центр, 2010.
8. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. – Т. І. У полоні Платонових чарів. Т. II. Спалах пророцтва: Гегель, Маркс та послідовники / Пер. з англ. – К., 1994.
9. Поппер К. Злиденність історицизму / Пер. з англ. Василь Лісовий. К., 1994.
10. Постмодерн: переоцінка цінностей: Зб. наук. праць. / Відп. ред.: В. Лук'янець, В. Ратніков. – Вінниця, 2001.
11. Рікер П. Ідеологія та утопія. – К., 2005.
12. Рюзен Й. Нові шляхи історичного мислення. – Львів, 2010.
13. Тоффлер Е. Третя хвиля / Пер. з англ. К., 2000.
14. Тойнбі А. Дж. Дослідження історії. Том 1. / Пер. з англ. – К., 1995.

Розділ 3. Філософія культури, філософська антропологія.

3.1. Філософське осмислення культури.

Філософія культури: предмет, методи, завдання. Поняття культури. Становлення поняття “культури” як особливого предмету дослідження. Синтетичність і “відкритість” категорії «культура». Тенденції “культурологізації” філософського знання. Філософія культури і культурологія. Філософія культури і філософія історії. Філософія культури й естетика.

Єдність та різноманітність культур. Культурні універсалиї. Поняття культури в різних культурософських парадигмах. Типологія культури: культура і цивілізація. Культура і природа. Функції культури. Стадіальні та полілінійні концепції розвитку культури. Поняття традиції та новації в культурі, концепти «розриву», трансгресії та «повернення». Лінійні і циклічні моделі розвитку культури. Діахронічні і синхронічні підходи до розуміння культури. Семіотичний і структуралістський підходи до вивчення культури. Ігрова концепція культури. Мистецтво і гра. Природа мистецтва. Мистецтво як елемент культури. Культура та міф. Психоаналітичні дослідження мистецтва та культури. Символічна природа культури і людини: культура як “символічний Всесвіт” у концепції Е. Кассіра. Діалогічна природа культури. Модерністська і постмодерністська культури: порівняльний аналіз. Культура постіндустріального, інформаційного суспільства. Теорії глобалізації. Криза національної ідентичності в умовах культурної глобалізації. Постколоніальні дослідження культури. Концепція Е. Саїда, Х. Баби, Ф. Фенона. Категорії гендер, раса, нація, клас в сучасних культурних дослідженнях.

Динаміка і трансформація сучасної культури. Розмаїття сучасних культурологічних практик. Мультикультуралізм як нова форма існування культури. Культура – контркультура – субкультура. Культура та ідеологія. Офіційна культура та андеграунд. «Одномірна людина»: проблема кризи сучасного суспільства. «Критична теорія суспільства» (Т. Адорно, М. Хоркхаймер, Г. Маркузе). «Номадологія» (Ж. Дельоз, Ф. Гваттарі). Фемінізм як критика «патернальної культури». Культура на початку ХХІ ст.: тенденції та перспективи. Сучасне суспільство як «суспільство спектаклю». Театралізація повсякденного життя. Культура як «нескінченний симулякр». Суб’єкт культури. Поняття маргіналії в культурі. Розвиток культури меншин в багатонаціональних суспільствах. Елітарна та масова культура. Поняття «Масова культура». Масова культура та її теоретики. Основні форми масової культури. «Мультимедіа» як форма існування сучасної культури. Взаємовплив художнього та технологічного в культурі кінця ХХ – початку ХХІ ст. «Віртуальна революція»: створення нової естетичної реальності.

3.2. Філософське осмислення людського буття.

Специфіка філософського підходу до проблеми людини. Сутність людини. Філософська антропологія: предмет, методи, завдання. Тема людини у філософській думці Стародавнього Китаю і Стародавньої Індії. Буддизм про особистість і життєвий шлях людей. Трагування людського життя в категоріях сансари, карми, нирвани. Проблема людини в античній філософії. Людина як Мікрокосм. Відкриття “другої природи людини” софістами. Філософія елліністично-римської епохи про статус людини й імперативи її життя. Образ людини і культури в середньовічній філософії. Біблійне тлумачення походження людини і культури. Місце людини в середньовічній картині світу. Людина як проблема філософії і культури Відродження. Філософський антропоцентризм Відродження. Європейська філософія ХVІІ-ХVІІІ ст. про людину та її природу. Раціоналізм і механіцизм у пізнанні людини. Основні ціннісні підходи до пояснення людської природи: натуралістичний евідемонізм і критичний сенсуалізм. Антропологічний “проект” І. Канта. “Антропологія з прагматичної точки зору”. Роль кантівської концепції в становленні філософської антропології і філософії культури. Антропологічна філософія Л.Фейєрбаха. Формулювання й обґрунтування “антропологічного принципу”. Концепція сутності людини. Релігія любові і відкриття “Ти”. Філософія марксизму про культуру і людину. Проблема людини як проблема відчуження. Німецька філософська антропологія: проект М. Шелера і його послідовників. Теза про принципову протилежність людини і

тварини. Відкритість людини світу. М. Плеснер про ексцентричну сутність людини. Екзистенціальна антропологія ХХ сторіччя. Образ “людини, що бунтує” (А. Камю). Екзистенціально-діалогічна антропологія М. Бубера. “Гуманістичний психоаналіз” Е.Фромма: душа людини і її здатність до добра і зла; прогресивний і регресивний засоби розв’язання протиріч людського буття. Людина як “вісь і вершина” еволюції універсуму в концепції П. Тейяра де Шардена. Поняття антропософії. Структуралістська і постструктуралістська антропологія ХХ сторіччя. Основні ідеї етнологічного структуралізму К. Леві-Строса.

Людина, індивід, особа, індивідуальність. Індивідуальність та суб’єктивність.

Людська тілесність як культурантропологічна проблема. Символи тілесності і “техніки тіла”. Проблема смислу життя у філософії. Сенс життя як проблема етичної й інтелектуальної ідентичності. Проблема життя, смерті та безсмертя у філософії. Функція смерті, що формує сенс життя: усвідомлення смертності як чинник духовного розвитку (романтичний, модерністський і постмодерністський дискурси). Проблема свободи та відповідальності у філософії. Спілкування і розуміння. Природа цінностей та їх класифікація.

Підручники та навчальні посібники:

1. Гатальська С.М. Філософія культури. – К., 2005.
2. Дельєж Р. Нариси з історії антропології. Школи. Автори. Теорії. – К., 2008.
3. Філософська антропологія: словник. Видання 2-е, доповнене та перероблене. / За ред. Н.В. Хамітова. – К., 2014.
4. Хамітов Н.В. Філософська антропологія. Актуальні проблеми. К., 2018.

Джерела і додаткова література

1. Бодрійяр Ж. Симулякри і симуляція / пер. з франц. – К., 2004.
2. Бубер М. Я і ти. Шлях людини за хасидським вченням / Пер. з нім. К., 2012.
3. Гірц К. Інтерпретація культур. – К., 2002.
4. Канетті К. Маса і влада. – К., 2001.
5. Краснодембський З. На постмодерністських роздоріжжях культури. – К., 2000.
6. Козловський П. Постмодерна культура: суспільно-культурні наслідки технічного розвитку // Сучасна зарубіжна філософія. К., 1996. С. 213-294.
7. Леві-Строс К. Первісне мислення. – К., 2000.
8. Леві-Строс К. Структурна антропологія. Пер. з франц. – К., 1997.
9. Сартр Ж-П. Буття і ніщо: нарис феноменологічної онтології. / Пер. з франц. – К., 2001.
10. Хасан І. Культура постмодернізму // Вікно в світ. – 1999. – № 5. – С. 99–111.
11. Ціннісні орієнтації сучасного інформаційного суспільства / Пазенок В.С., Лях В.В., Соболев О.М. та ін. – К., 2013.

Зразок фахового вступного випробування з філософії для здобуття ступеня доктора філософії з філософії за третім (освітньо-науковим) рівнем вищої освіти за спеціальністю 033 - філософія

1. Концепції походження філософії. Духовні, економічні, соціальні та політичні передумови виникнення філософії.
2. Модерністська і постмодерністська культури: порівняльний аналіз.
3. Проблема життя, смерті та безсмертя у філософії.

Критерії оцінювання фахового вступного випробовування з філософії

Основними критеріями оцінювання фахового вступного випробовування з філософії є:

- знання та використання філософських першоджерел, різних теоретичних та наукових підходів, філософських шкіл для аналізу актуальних проблем філософії;
- знання фактографічного матеріалу історії філософії, філософської антропології, філософії культури, соціальної філософії, філософії історії, філософії науки, гносеології, онтології, феноменології, українознавства;
- повнота відповіді, використання вітчизняної й іноземної фахової літератури для висвітлення екзаменаційних питань;
- творчий характер аналізу й узагальнення різних філософських підходів, фактичних даних на основі сучасних методів і наукових досягнень;
- навички лаконічного, чіткого, логічного, послідовного та грамотного викладу матеріалу, формулювання власних висновків;
- уміння вести полеміку з теоретичних і практичних питань філософії, історії філософії, уміння проілюструвати теоретичні положення відповідними прикладами;

Екзаменаційний білет складається з трьох питань, які охоплюють теоретичний матеріал з філософської проблематики. Кожне питання оцінюється за наступною системою балів:

200-160 балів	вступник продемонстрував глибоке знання змісту екзаменаційного питання, вільне оперування філософськими категоріями, провів глибокий філософський аналіз означеної проблеми; глибоко і всебічно висвітлені знання з історії філософії, основних положень філософських першоджерел та рекомендованої літератури; відповідь повністю репрезентує певну філософську проблему, опираючись на вітчизняну та іноземну фахову літературу; здійснено аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики, представлено самостійне та обґрунтоване бачення її сутності як творче переосмислення набутих знань; відповідь побудована лаконічно, чітко, логічно та послідовно з формулюванням власних висновків; відповідь містить співставлення різних підходів до вирішення певної проблеми, критичний їх аналіз; відповідь написана грамотно та демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок
159-120 балів	вступник продемонстрував знання змісту екзаменаційного питання, оперування основними філософськими категоріями, аргументовано виклав означену проблему; в цілому висвітлено знання з історії філософії, основних положень філософських першоджерел та рекомендованої літератури; відповідь репрезентує певну філософську проблему, але посилання на вітчизняну та іноземну фахову літературу не є достатніми; здійснено аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики, представлено самостійне бачення її сутності; відповідь побудована лаконічно та послідовно, проте допущені певні неточності та похибки у логіці викладу матеріалу, власні висновки не завжди обґрунтовані; відповідь містить співставлення різних підходів до вирішення певної проблеми; відповідь написана грамотно з використанням філософської фахової лексики.
119-80 балів	вступник продемонстрував певне знання змісту екзаменаційного питання, виклавши основні положення означеної проблеми; висвітлені знання з історії філософії, основних положень філософських першоджерел та рекомендованої літератури є фрагментарними та не

79-40 балів	вступник продемонстрував роздуми з екзаменаційного питання, відсутність знань основних філософських категорій; відповідь містить певні уявлення з історії філософії, основних положень філософських першоджерел та рекомендованої літератури; посилання на вітчизняну та іноземну фахову літературу відсутні; відсутній аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики; відповідь є фрагментарною, допущені значні неточності та похибки у логіці викладу матеріалу, власні висновки відсутні; відповідь написана з помилками.
39-1 балів	вступник продемонстрував відсутність знань з екзаменаційного питання, основних філософських категорій; відповідь містить певні уявлення з історії філософії, основних положень філософських першоджерел та рекомендованої літератури; посилання на вітчизняну та іноземну фахову літературу відсутні; відсутній аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики; відповідь є фрагментарною, відсутні логіка викладу матеріалу та власні висновки; відповідь написана з багатьма помилками.
0 балів	відповідь відсутня

При визначенні оцінки фахового вступного випробування з філософії підсумовується загальна кількість балів, отриманих вступником за відповіді на три питання екзаменаційного білету, яка ділиться на число питань. Таким чином визначається середній бал за відповідь вступника за шкалою від 100 до 200 балів (із заокругленням до цілого числа). Вступник допускається до участі у конкурсному відборі для зарахування на навчання, якщо кількість балів із вступного випробування складає не менше 100 балів.

Вступне випробування відбудеться письмово в дистанційній формі за допомогою платформи Moodle з забезпеченням академічної доброчесності та анонімності. На електронну адресу вступника буде надіслано запрошення з кодом доступу до системи. Система автоматично здійснить вибір варіанту випробування.

Консультація відбудеться на платформі ZOOM

Голова предметної комісії,
доктор філософських наук, доцент

Олег ПЕРЕПЕЛИЦЯ

Затверджено на засіданні
приймальної комісії Харківського
національного університету імені В.Н. Каразіна,
протокол засідання № 2 від 15 квітня 2024 року.

Відповідальний секретар приймальної комісії

Сергій ЄЛЬЦОВ